

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Medeltidens bildvärld, databas. Hemsidan för Statens historiska museum, www.historiska.se/medeltidbild (SHM)

Nisbeth, Åke, *Åkerby kyrka, Upplands kyrkor 54, andra omarbetade upplagan*, Uppsala 1984. (UK)

Statens historiska museum, hemsida: www.medeltidbild.se (SHM)

Vägvisare till kyrkorna i Uppsala län, Uppsala 1997. (VV)

Upplandsmuseets arkiv. Fotografier och handlingar i topografiska arkivet. (UM)

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1300-talets början	Enligt traditionen har kyrkan uppförts under kyrkoherden Ingevaldus (död 1330) tid. Den byggdes som en rektangulär salkyrka i tegel och gråsten. En sakristia uppfördes även på korets norra sida. Kyrkorummet var förmodligen täckt av ett tunnvalv i trä likt kyrkorna i Börje och Junkil.	UK s 3
1400-talet	Trätunnvalvet ersattes av tre tegelvalv vilande på knektar av tegel. Ett vapenhus byggdes utanför långhusets sydportal.	UK s 3
Slutet av 1400-t	Valv och väggar målades av en medhjälpare till Albert målare.	UK s 3
1633	Kyrkans takryttare renoverades	UK s 4
1635-36	Nya fönster sattes in.	UK s 4
1663	Sakristian spånades.	UK s 4
1672	Nya fönster tillverkades.	UK s 4
1674	Predikstolen inköptes och placerades på södra sidan i långhuset.	UK s 9
Ca 1680	En teckning visar i stort sett kyrkans medeltida skick: en rektangulär byggnad med oputsade murar, brant spånklätt tak med en takryttare i väster. I söder ett vapenhus med blinderingar.	UK s 2, 4
1680	De söndergångna fönstren skulle förbättras med bågar med järn över.	UK s 4
	En klockstapel byggdes 1680-81.	UK s 15
1685	Takryttaren bättrades och spånades.	UK s 4
1700-t:s början	Underhållsinsatser i form av tjärning, spåning, fönsterrenovering mm.	UK s 4
1720	En ny stiglucka byggdes i östra bogårdsmuren	UK s 15
1731	Norra stigluckan uppmurades från grunden.	UK s 15
1737	Förstärkningsarbeten på koret. Korvalvet omnämns som "sönderremmat" och nära att "nedfalla". Järn till valvets hopfästade inköptes därför.	UM UK s 4
1739	Stor fönsterrenovering.	UK s 4
1745	En orgelläktare byggdes i väster av Nils Olofsson i Uggelsta samtidigt som kyrkan fick sitt första orgelverk. Orgeln var ursprungligen från Tierp och tillverkad på 1600-t. Den monterades upp av orgelbyggaren Carl Holm.	UK s 11
1753	En ny klockstapel byggdes. Dess placering är inte känd.	UK s 15

1755	Predikstolen placeras ovanför altaret. På väggen ovanför predikstolen och altaret hängde en målning med en molnhimmel som kröntes av en strålände sol med helige andes duva. Det medeltida altarskåpet togs bort. De två pyramiderna tillkom samtidigt som det gamla korskranket togs bort. Kyrkan fick ny bänkinredning.	UK s 8, 10
1757	Predikstolen målades, förgylldes och utsirades av ”ingenieuren” Carl Gustav Wänerberg i Engeby. Han målade även orgelläktaren med bilder av Kristus och de tolv apostlarna.	UK s 9 ff
1767-70	Orgeln reparerades och byggdes om av Söderström.	UK s 11
1781	Takryttarens nedtagande diskuteras.	UK s 4
1788	Kyrkan beskrivs som bristfällig med spruckna och rämnande valv.	UK s 4 f
1796	Beslut om att riva sakristian och att bygga en ny i öster.	UK s 5
1800	Kungl. Maj:t fastställde ritning till ombyggnad av kyrkan.	UK s 5
1801	Ombyggnad av kyrkan påbörjas av länsbyggmästare Sjöström i Uppsala. Först byggdes ny sakristia i öster,	UK s 5
1802-03	Ombyggnaden fortsatte och tornet i väster byggdes. Vapenhuset revs och de medeltida valven ersattes av ett gipsat trätunnvalv. Kyrktaket förändrades och gavs sin nuvarande form vilket medförde att östgavelns blinderingar stympades och överputsades. Fönstren förstörades och placerades regelbundet.	UK s 5 f
1803	Det nybyggda tornet börjar sätta sig och orsaka sprickor i väggar och valv. Man beslutar att tornet måste byggas om. Det kom dock att dröja.	UK s 6
1821	G. af Sillén upprättade ritningar till nytt torn.	UK s 6
1824	Ombyggnad av tornet: tornet förstärktes med kraftiga stråvpelare och försågs med frontespis av trä och ny tornhuv. Vidare skedde en fullständig förändring av den fasta inredningen i tornet. Östgavelns rundfönster i koret upptogs.	UK s 7
1824-26	En ny orgelläktare och ny bänkinredning tillverkades av Anders Lager. Det gamla läktarskranket återanvändes men apostlabilderna vändes.	VV s 181 UK s 11
1830	Kopparplåten på tornet med Karl XIV Johans namnchiffer och året 1824 uppsattes. Nytt halvrunt altare av trä tillverkades av snickaren Holmgren, Uppsala. Det var vitmålat med förgyllda emblem. Lillklockan göts av Sam. Grönwall i Stockholm. Kronan över grindarna till kyrkogården inköptes.	UK s 7, 15 UK s 15
1832	Tornlisten målades.	UK s 7
1833	Predikstolen och dess skrank målades om.	UK s 10
1835	Storklockan göts av Sam. Grönwall i Stockholm.	UK s 15
1872	Kyrkogårdsgrindarna köptes.	UK s 15
1884	Orgelverket byggdes om av bonden J Edberg, Björklinge. Orgelfasaden bevarades.	UK s 11 f, VV s 182
1926	Dränering av kyrkogården utfördes till 2-3m djup.	UM
1928-29	Utvändig renovering och invändig restaurering/ombyggnad . Nya fönster tillverkades och nytt golv lades. Väggarna och valven lagades. På långhustaket lades tegelpannor ovanpå det gamla spåntaket. Nytt altarbord uppmurades kring rester av det medeltida altaret som påträffades vid restaureringen. Predikstolen flyttades till norra väggen och molntavlan bakom predikstolen placerades på sydväggen. Predikstolen återställdes i sitt 1600-talsskick så gott det gick. Triumfkrucifixet placerades ovanför altaret	UM UK s 7 UK s 4

1928-29 forts.	och ett altarskåp tillverkades av målningarna som tidigare prytt läktarbarriären. Bänkinredningen moderniserades. Elektrisk värme installerades. Norra korfönstret murades förmodligen igen vid detta tillfälle (ej belagt i källmaterialet.) Konservator John Österlund tog fram och dokumenterade de medeltida målningarna, men de kalkades över igen eftersom de var mycket skadade och fragmentariska.	
1945	Byggnadsstyrelsen gav tillstånd till upptagande av nisch i sakristians vägg för att där anordna en monter för kyrkans silver. En skulptur av St Olof som tidigare tillhört ett förkommet altarskåp återbördades till kyrkan.	UM UM
1949	Två runstenar som satt inmurade i kyrkväggarna frilades och placerades på kyrkogården söder om tornet. Hålen efter runstenarna sattes igen med betong.	UM
1950	Elektrisk klockringning installerades.	UK s 7
1952	Elektrisk orgelfläkt insattes.	UK s 12
1953	Dräneringen omlades.	UM
1960	Restaurering utförd efter PM av länsarkitektkontoret den 20 september 1959. Sprickor i invändiga putsen upphöggs och ilagades. Väggar och valv kalkades. Ny skåpinredning i sakristian utfördes. Bättringsmålning utfördes på inredningen. Utvändigt åtgärdades tak på sakristian. Justering av plåtarbeten och åskledare. Molntavlan på sydväggen flyttades upp i tornet liksom även altarskåpet med apostlabilderna. Krucifixet fick en lägre placering och över det sattes upp ett solstrålsknippe som tidigare suttit på främre ljuskronans pendel. Elinstallationer för ny belysning gjordes. De medeltida skulpturerna, St Olof och Golgatascenen från det tidigare altarskåpet, placerades på södra korväggen. Sakristians innertak kläddes med hård träfiberskiva (typ masonite). Kyrkogårdens grindstolpar putslagades.	UM
1970	Nya el-radiatorer installerades.	UM
1972	Komminister Carl-Otto Ahlquist rapporterade till Upplandsmuseet att föremål stulits ur kyrkan: ett timglas på predikstolen, ett mindre skulpterat änglahuvud på predikstolens framsida och ett kopparbleck som satt på en lampett.	UM
1973	Utvändig renovering enligt förslag upprättat av Bjerking AB 1972. Färgdokumentation på putsen gjordes av Lars Gezelius, Upplandsmuseet. Fasadputsen renoverades. Dragstag monterades, isolering av valv utfördes. Tornrevet täcktes med falsad skivplåt som ersatte äldre spåntäckning. Tornluckorna renoverades. Hängrännor och stuprör uppsattes.	UM
1974	Ny målning av fasaden då färgen från föregående års renovering lossnade.	UM
1979	Riksantikvarieämbetet godkänner ett förslag till restaurering av orgeln, upprättat av orgelbyggare Nils Olof Berg i Nye.	UM
1986	Riksantikvarieämbetet gav tillstånd till brottsförebyggande åtgärder i form av dokumentation och märkning av inventarier.	UM

1993	<p>Utvändiga och invändiga restaurerings- och underhållsåtgärder utfördes i enlighet med arbetsbeskrivning upprättad av Björn Björck, Bjerking AB. Kyrkan hade mycket stora putsskador och även sprickor i murverk som åtgärdades. Följande arbeten utfördes: Dränering under mark runt kyrkan. Nedknackning av stora delar av den gamla putsen samt omputsning och avfärgning med fabriksblandad kalkfärg. Kyrktaket lades om med falsad skivplåt. Reparation och målning av fönster. Invändigt gjordes reparation av sprickor i putsen som sedan målades med kalkfärg baserad på våtsläckt kalkpasta. Långhusmurarna förstärktes med nya dragstag. Bättringsmålning utfördes av konservator Rune Hammarling på bänkinredning, läktarbarriär, kolonnskaft och bröstpanel under läktaren. Vidare på dörrar och utrymme mellan långhus och vapenhus samt dörr till sakristia.</p> <p>I protokoll från byggmöten omnämns att betongsockel gjutits runt hela kyrkan och att östra långhusgaveln är pågjuten med betong för att skapa en lodrätt väggyta. Av arkivmaterialet framgår ej när detta utförts.</p> <p>I samband med schaktning runt kyrkan för dränering påträffades grundstenar till kyrkans medeltida vapenhus och sakristia. Väster om tornet fanns fundament till en tidigare bogårdsmur.</p>	<p>UM</p> <p>UM</p> <p>UM</p>
2001	Länsstyrelsen gav tillstånd till placering av belysningsstolpar på kyrkogården.	UM
2002	Länsstyrelsen gav tillstånd till att plantera träd på kyrkogården.	UM
2003	Länsstyrelsen skrev beslut med tillstånd till borttagande av en bänk på vardera sida om mittgången under läktaren. Tillstånd gavs även för nytt textilskåp i sakristian.	UM